

Een vreemde wereld

Boek, geschreven door Martine F. Delfos. ISBN 9789088502187

Samengevat door Paul van Beuzekom

Samenvatting

Martine Delfos beschrijft aan de hand van het door haar geïntroduceerde “socioschema” één model om het mensbeeld van autisme, en met name het syndroom van Asperger en aspecten van autismspectrumstoornissen te begrijpen. Begrijpen door beschrijving van de samenhang van aspecten in het leven van autisten, in plaats van door wetenschappelijke of rationele verklaring. Kern van deze samenhang is dat we relaties nodig hebben om onszelf te leren kennen, zowel voor ons lichaamsbewustzijn als onze sociaal-emotionele identiteit, als wat wij rationeel betekenen. En als de groei van empathie achterblijft, heeft een kind met autisme de relatie minder beschikbaar om zichzelf te leren kennen. Zo leren kinderen met autisme zichzelf aan hoe ze leren en feiten onthouden, soms in grote hoeveelheden, zonder de samenhang ertussen te zien. Daarom is het vaak druk in hun denken, en reageren ze traag. Ze hebben vaak te kampen met sociale angst omdat ze weten dat ze anders zijn. En het zijn pure ontroerende mensen omdat ze wegens hun gebrek aan invoelingsvermogen niet kunnen liegen of manipuleren. Op basis van haar socioschema leidt ze de lezer naar vele begrijpelijke mogelijkheden voor begeleiding van mensen met autisme en Asperger.

Inhoudsopgave

De kern van autistisch gedrag	2
Drie theorieën over autisme	2
Het socioschema.....	2
Het socioschema en de ik-ander-differentiatie	3
Het socioschema en tijd en ruimte	3
Het socioschema en het geheugen.....	3
Het socioschema en de eigen identiteit	3
Het socioschema en communicatie	4
Autisme versus autistisch gedrag	4
Wat doe je eraan?	4

De kern van autistisch gedrag

Dat is het inschatten van sociaal gedrag. Het niet begrijpen van de gevoelens van de ander wordt veroorzaakt door het niet begrijpen van de eigen gevoelens. Dit is een handicap voor de ik-ander-differentiatie. Gevoelens van de ander kan je begrijpen uit eigen ervaring van gevoelens. Maar bij autistisch gedrag hoort het begrijpen door het gedrag uit te kunnen denken. Het aanvoelen van gedrag is daarbij niet gebruikelijk. Het kind met autisme is meer gericht op zichzelf en op voorwerpen, en minder gericht op de relatie met de ander. Daardoor blijft de ontwikkeling van het empathisch vermogen en van de ik-ander-differentiatie achter. De gerichtheid op relaties komt bij autistische kinderen pas op een veel latere leeftijd op gang.

Drie theorieën over autisme

1. Theory of mind: is de theorie die ieder mens ontwikkelt over gedachten en gevoelens van zichzelf en anderen, op grond waarvan gedrag van anderen voorspeld kan worden en daarop geanticipeerd kan worden. Deze theorie is vooral krachtig in het verklaren van gedrag bij autisme.
2. Centrale coherentie: deze theorie gaat ervan uit dat bij mensen met autisme de betekenisgeving aan verzamelde informatie niet tot centrale coherentie – eenheid – komt. Details worden niet tot een samenhangend geheel gevormd: ont koppeling. De aandacht blijft op details gericht, gefragmenteerd. Deze theorie kan een aantal autisme-vraagstukken verklaren, maar is eigenlijk een algemene theorie over informatie-verwerking.
3. Planning and Executive function: dit gaat over de gebrekkige capaciteit tot het instandhouden van een passend geheel van probleemoplossende activiteiten met betrekking tot een doel, het plannen en het remmen van gedrag wanneer dat noodzakelijk is. De obsessies van mensen met autisme en hun weerstand tegen verandering worden vanuit deze theorie verklaard. De kracht van deze theorie ligt

in het begrijpelijk maken van hoe informatieverwerking tot resultaat leidt. En schijnt het licht op het gebrek aan oriëntatie in tijd en ruimte.

Het socioschema

Waar die drie theorieën aan voorbij gaan is de kern: het in zichzelf gekeerd zijn. Het socioschema heeft de weinige gerichtheid en niet geautomatiseerde gerichtheid op de ander en een gebrekkige ik-ander-differentiatie als speerpunt. Het socioschema geeft een algeheel mensbeeld door een samenhang en samenspel van gedragingen. Het kan daardoor niet alleen recht doen aan de problemen maar ook aan de kwaliteiten. Het probeert alle facetten en bestaande theorieën van autisme in één model samen te brengen.

De vorming van het “ik” geschiedt ten opzichte van de ander. In fysieke zin, maar ook psychologisch, sociaal-emotioneel, door middel van onder andere tijd en ruimte. Het socioschema behelst de bewuste en onbewuste kennis van zichzelf, hoe men in de wereld staat en hoe men in relatie tot de ander staat.

Het socioschema ontwikkelt zich bij autisme versneld op aandacht voor voorwerpen en vertraagd aandacht voor mensen. Daardoor gaat de ontwikkeling van het fysieke functioneren de indruk wekken dat het kind ouder is dan zijn kalenderleeftijd, en qua sociaal functioneren achter lopen op de kalenderleeftijd. Dus een disharmonisch ontwikkelingsprofiel. Dit heet MAS1P: Mental age Spectrum within 1 person. Een kind met autisme is motorisch vaak niet adequaat ontwikkeld, en sociaal-emotioneel ver achter liggen en op een rationeel onderwerp zoals wiskunde heel deskundig zijn. Zo kan een autistische jongen van 17 jaar, die intelligent is en zich goed uit kan drukken. Een mentale leeftijd qua hechting hebben van 9 maanden, qua timemanagement van 1 jaar, qua spelen van 3 jaar, qua Engels van 9 jaar, qua natuurkunde van 35 jaar en qua kennis van treinen van een getrainde ervaren professional op het gebied van treinen.

Het socioschema en de ik-ander-differentiatie

Baby's ontwikkelen in de eerste weken al een sterke gerichtheid op de mens, de relatie. Bij autistische kinderen blijft de gerichtheid op voorwerpen heel lang belangrijker. Het besef van de aanwezigheid van de ander blijft lang onderontwikkeld. Daardoor blijft hij de ander beschouwen als voorwerp. De sociaal-emotionele ontwikkeling is vertraagd. Hij komt er veel later pas aan toe dan we bij een zich normaal ontwikkelend kind gewend zijn. Dit heeft gevolgen op allerlei gebieden. Op de mogelijkheid om zich te verplaatsen in de ander, op sociale kennis en sociaal inzicht en vaardigheden, op de empathie, op besef van tijd en op besef van ruimte. Het extreme in zichzelf gekeerde hangt samen met het zich weinig bewust zijn van de omgeving. Het socioschema gaat hier uit van een vertraagde ontwikkeling. Dus autistische kinderen komen later toe aan het herkennen van de ander als mens. Maar dan is hun kalenderleeftijd vaak al zo oud dat ze niet meer de aandacht krijgen die bij hun emotionele leeftijd past waardoor het egocentrisch perspectief langer blijft hangen. Terwijl kinderen met een gebruikelijke groei van hun verzorgers vanzelf eindeloos veel oefening krijgen in sociaal-emotioneel contact.

Het socioschema en tijd en ruimte

Door het egocentrisch (dus niet egoïstisch) perspectief ontwikkelt het kind met autisme weinig besef van tijd. Het gaat helemaal op in zijn bezigheden, en vergeet de tijd en waar het zich bevindt. Dat bewustzijn ontstaat pas als de wereld om hen heen een structureel onderdeel van hun aandacht vormt. Het zich niet bewust zijn van hun relatie met de ander ligt hieraan ten grondslag. Ze kunnen onhandig tegen van alles aanlopen. Ze kunnen in sociaal contact niet voelen wat een gepaste afstand tot de ander is. Ze hebben maar een perspectief, het egocentrische. Perspectiefwisseling, je verplaatsen in een ander, is dan heel moeilijk.

Het socioschema en het geheugen

Mensen met autisme hebben vaak een fenomenaal lange-termijn-geheugen en een zwakker korte-termijn-geheugen. Voor het geheugen op korte termijn spelen strategieën een rol. Kinderen met autisme ontwikkelen die zelf, niet vanuit contact, en dus ook niet vanuit wat ze op school leren. Daardoor zijn ze vaak te beperkt. Ze kunnen indrukwekkende hoeveelheden feiten in hun geheugen hebben, hele boeken opslaan als een verzameling losstaande feiten, zonder begrip van wat ze hebben gelezen.

Van het feit dat emotionele lading bij feiten en gebeurtenissen van belang is voor het onthouden, hebben autisten met hun minder ontwikkelde gevoelsleven weinig voordeel.

Voor het ontwikkelen van het socioschema is het geheugen belangrijk. Nieuwe ervaringen worden vergeleken en getoetst met oude. Een egocentrisch gericht geheugen is daarom een extra belemmering voor de ontwikkeling van een uitgebreid socioschema.

Het socioschema en de eigen identiteit

Het socioschema is het levenslang groeiend beeld van jezelf in relatie tot de wereld. Het zelfbeeld is daar een onderdeel van. Omdat bij autisme de ik-ander-differentie beperkt is, en een kind met autisme zichzelf meer los van de wereld ervaart, wordt het schema weinig bijgewerkt met informatie over hoe het kind in relatie tot de ander staat, wat die ander van hem of haar vindt, wat er verwacht wordt door anderen of hoe de ander in een bepaalde situatie zal doen. Dit leidt tot een beperkt bewustzijn van de eigen identiteit. Aanvoelen blijft dus beperkt. Ze zullen relaties in het meest gunstige geval beter opbouwen door 'denken' dan door "voelen", meer met ratio dan met intuïtie.

En toch kunnen kinderen met autisme verrassend precies subtiele tekenen van negatieve emoties bij anderen opmerken. Dat hoort bij hun kwetsbaarheid en angst omdat ze goed voelen dat ze anders zijn en de reacties van veel anderen onveilig voelen.

En in hun kwetsbaarheid en hun puurheid hebben ze iets ontroerends; hun grote kwaliteit. Liegen, manipuleren, intrigeren komen in hun vocabulaire niet voor. Ze leven naar de letter.

Het socioschema en communicatie

Kijken maakt de ander tot object. Oogcontact voegt daar menselijke uitwisseling aan toe en maakt de ander tot subject. Bij veel autisten blijkt kijken en denken over wat gezien worden verstoken van wederzijdsheid en uitwisseling. Om tijd te nemen om alle beschikbare informatie eerst te verwerken wordt oogcontact eerder vermeden.

Dit gaat samen met de gebrekkige empathie. Ook de symbolische functie is bij autistische kinderen moeizaam. Dat geldt ook voor de gebarentaal. Dat leidt vaak tot oude-mannetjes-taal en formele plechtig uitgesproken taal. Ze voeren gemakkelijk een monoloog om hun eigen gedachtenlijn niet kwijt te raken. En ze hebben de neiging om hun gedachten en gevoelens op de gesprekspartner te projecteren. Daardoor worden hun gesprekken gemakkelijk eenzijdig.

Dit alles wordt begrijpelijk doordat kinderen met autisme moeite hebben met verbeelding, fantasie en doen-alsof. Met behulp van spelletjes leren kinderen juist veel sociaal-emotionele vaardigheden, en de rollen die in allerlei situaties van belang zijn. Wanneer er innerlijk bij een autistisch kind onvoldoende gerichtheid op de ander is, zal het kind weinig met dergelijke leerzame spelletjes bezig zijn.

Autisme versus autistisch gedrag

Autisme vanuit aanleg als belangrijkste bron is wezenlijk anders dan autisme met de omgeving als belangrijkste bron. Deze laatste wordt quasi autistisch patroon (QAP) genoemd, en kan bijvoorbeeld ontstaan door verwaarlozing. Beide verdienen een andere begeleiding.

Bij autisme vanuit aanleg is sprake van twee invloeden van hoog testosteron tijdens de

ontwikkeling van de foetus in de baarmoeder: A het remmen van het immuunsysteem, B de stimulering van de rechter hersenhelft waardoor een rationele kijk op het leven ontstaat. En vermoed wordt dat het ook een poly-gene oorsprong heeft.

Wat doe je eraan?

In het boek wordt vervolgens in een aantal hoofdstukken thema's van begeleiding uitgebreid beschreven.

- Vraag je af voor welke leeftijd het getoonde gedrag normaal zou zijn, en geef vervolgens aandacht zoals bij die leeftijd hoort.
- Stimuleer de ik-ander-differentiatie, die het autistische kind uit de symbiose helpt. Kijk hoe hij met relaties beter om kan gaan, door aanvoelen of uitdenken.
- Leer de sociale vaardigheden, desnoods als trucje. Oogcontact, taal, de betekenis van grapjes, de grenzen van de ander, en omgangsregels.
- Leren omgaan met de natuurlijke weerstand tegen verandering, en met de angst bij verandering.
- Omgaan met angst, obsessies en agressie.
- Met psycho-educatie leren omgaan met de opgelopen sociale angst door de angst met cognities te benoemen. Dus door denken in plaats van aanvoelen.

Paul van Beuzekom
22 juni 2021, Amersfoort

